

AP1: UDTAGNING AF AREALER MED LAV DYRKNINGSVÆRDI KAN VÆRE EN GEVINST FOR BÅDE NATUREN OG DIN ØKONOMI

STØTTET AF

Promilleafgiftsfonden for landbrug

I denne artikel giver vi nogle konkrete eksempler på arealer, hvor der kan være relevant at udtage et areal til naturformål, og hvilke økonomiske konsekvenser det kan have.

Når der tages et mindre jordstykke ud af normal omdrift til etablering af naturtiltag, kan det påvirke økonomien på bedriften. Udtages arealer med lavt udbyttepotentiale og dårlig dyrkningssikkerhed kan du spare tid i marken, og i nogle tilfælde også penge, fordi dine omkostninger til udsæd, gødning, planteværn og markarbejde ikke modsvares af indtægten ved lave udbytter.

I denne artikel giver vi nogle konkrete eksempler på arealer, hvor der kan være relevant at udtage et areal til naturformål, og hvilke økonomiske konsekvenser det kan have. Ved beregning og vurdering af de økonomiske konsekvenser er der taget afsæt i den hidtidige dyrkning og alternativer for den fremtidige arealanvendelse.

Sådan sikrer du bedre forhold for insekterne på din bedrift

Historier om insekternes tilbagegang har fået meget stor bevågenhed i medierne og skabt bekymring i befolkningen - ikke mindst i landbruget, som er afhængigt af de 'tjenester' som insekterne leverer, fx i form af deres bestøvning af mange afgrøder.

I projektet *Flere insekter i landskabet* har vi fokuseret på at finde løsninger til, hvordan landmanden kan hjælpe med at vende insekternes tilbagegang, under hensyntagen til både produktion, økonomi og natur.

Du kan læse 3x3 anbefalinger, som er udformet af SEGES' fageksperter indenfor hhv. natur,

planteværn og økonomi, som guider dig til, hvordan du bedst tager [hensyn til insektlivet på din bedrift, her](#).

Du kan læse L&Fs 10 anbefalinger til, hvordan du sikrer [bedre forhold for insekterne på din bedrift her](#).

ERFARINGER FRA PRAKSIS

I det følgende beskriver vi tre typiske eksempler, hvor det kan være relevant at overveje at udtage et areal til naturformål. Vi har estimeret de økonomiske konsekvenser som forventet tabt indtjening ud fra afgrødekalkuler 2020 (www.farmtal.dk), baseret på en kornpris på 105 kr. pr. hkg for vårbyg, og 110 kr. pr. hkg for vinterhvede.

Faktaboks: Hvad skal du være opmærksom på ved permanent udtagning af jord til naturformål:

Hvis ikke man ønsker, at arealet udvikler sig til §3 beskyttet natur, kan der søges permanent genopdykningsret på arealet. Det betyder, at arealet ikke vokser ind i en §3 beskyttelse, selvom arealet over tid udvikler en naturtype, som normalt vil betyde at arealet vil være omfattet af en beskyttelse.

På udyrkede arealer vil der over tid indvandre træer og buske. Arealer der har været lysåbne i 2004, skal dog ifølge Lov om drift af landbrugsjord, fortsat holdes lysåbne, medmindre de anmeldes til skovetablering (herunder også selvsåning). Skemaer til begge anmeldelser kan findes på Landbrugsstyrelsens hjemmeside.

Værd at vide om udtagning af dyrkningsjord til natur

- Når arealer udtages intelligently, kan der ofte opnås synergier mellem produktion og natur, som giver fornuftig økonomi. Det er en god idé at udtage arealer, der ligger op ad eksisterende elementer i marken (forager, skov, hegn, sø eller lignende) og som giver nemmere færdsel på den resterende del af marken.
- Typisk er det de jorde, der har den laveste dyrkningsværdi, der har størst potentiale til at udvikle sig til ny natur. Fx har sandede jorde, vandlidende arealer, hjørner og kiler typisk lavere udbyttepotentiale end de bedste dele af marken. Det er også her, der kan forventes neutralt eller måske endda positiv driftsøkonomi ved udtagningen.
- Selvom udbyttepotentialet er godt, kan udtagning af mindre jordlodder godt ske uden at påvirke indtægter og omkostninger voldsomt. Udtager man f.eks. 0,2 ha med et forventet tab på 3.000 kr. pr. ha, giver det et årligt tab på 600 kr. pr. år – hvis f.eks. gyllevogn eller mejetærsker maskinen typisk sidder fast én gang i det område, så er indtægten alligevel mistet.
- Beregninger er baseret på dækningsbidrag efter arbejde og maskiner. EU grundbetaling er således ikke inkluderet i beregningerne. Såfremt diverse regler overholdes, er det stadig muligt at bevare grundbetaling ved etablering af f.eks. vildtstriber.
- Der er ikke medtaget afledte effekter af udtagning beregningen på f.eks. harmoniareal, behov for afsætning af gylle eller efterafgrøder.

ETABLERING AF VILDT- OG BIVENLIGE TILTAG I MARKEN

Vildt- og bivenlige tiltag i marken er blevet et populært tiltag hos mange landmænd. I dette eksempel udgør markens areal 42 ha og indeholder tre strategisk placerede blomsterstriber, der er placeret så afstanden mellem hver stribe passer med maskinernes arbejdsbredde. Striberne udgør tilsammen ca. 4% af markens samlede areal.

Overordnet set skal der påregnes et økonomisk tab for denne form for tiltag, fordi de er placeret på god lerholdig dyrkningsjord, og fordi de ligger midt på marken, hvor dyrkningsforholdene er gode. Det mistede dækningsbidrag efter arbejde og maskiner ved fuldt udbytte (102 hkg pr. ha på lerjord) i 1. års vinterhvede vil ligge mellem 3.600 og 6.900 kr. pr. ha, størst når forrentning og værditab antages marginalt = 0). Hvis man ydermere vil sætte arbejds løn til = 0 kr. pr. time, bliver tabet kr. 8.800 kr. pr. ha. Ved et udbytniveau på 75% vil tabet ligge mellem 500 og 5.500 kr. pr. ha. Tilsvarende estimeres tabet ved fuldt udbytniveau i vårbyg (68 hkg på lerjord) til mellem 1.600 og 5.600 kr. pr. ha. pr. år.

Traditionelle brakarealer, hvor vilde blomster har indfundet sig på naturlig vis, kan over tid udvikle sig til et blomsterrigt slaraffenland for mange flyvende insekter, hvor der både er føde og et fredeligt levested uden markaktiviteter. I blomsterstriber er forholdene anderledes: udgangspunktet er såning, og i nogle tilfælde også gentagende omlægning. Derfor er naturværdien som udgangspunkt lavere.

Blomsterstriber kan bruges til at skabe noget tiltrængt variation, og flere føderessourcer i det dyrkede landskab. Men selv den flotteste blomsterstribe har ikke samme værdi for bierne som et naturområde eller permanente småbiotoper, hvor insekterne lettere kan finde stabile levesteder, samt en varieret og naturlig sammensætning af planter.

Du kan læse mere om [etablering af blomsterstriber her](#).

STEJLE, SKÆVE ELLER SMALLE PARTIER I MARKEN

Mange landmænd har marker, hvor dyrkningsforholdene er vanskelige, enten fordi arealerne er små, stejle eller skæve. Her kan udtagning ofte være en god løsning, både for økonomien og naturen.

I et konkret regneeksempel ser vi på en mark på 9 ha, der indeholder et mindre areal på 0,65 ha (7,2% af markens samlede areal), der er stejlt og svær at færdes på med store maskiner. Udbyttelniveauet i denne del af marken er ca. halvdelen af udbyttelniveauet i resten af marken, og ved udtagning spares fulde omkostninger til udsæd, gødning, planteværn, samt til maskiner og arbejde.

Afhængigt af afgrøde og dyrkningsintensitet kan der opnås en økonomisk gevinst her, som en konsekvens af det lave udbyttepotentiale og besværlige færdsel med maskiner. Ved dyrkning af vinterhvede forventes stykomkostninger for 3.434 kr. pr. ha og fulde maskin- og arbejdsomkostninger på i alt. kr. 6.070 kr. pr. ha. Ved halvt udbytte, svarende til 51 hkg pr. ha, forventes et bruttoudbytte på kr. 6.810 kr. pr. ha og dækningsbidraget efter fulde maskin- og arbejdsomkostninger er dermed negativt med -2.694 kr. pr. ha. Dækningsbidraget bliver netop positivt med ca. 300 kr. pr. ha, når forrentning og værditab antages marginalt = 0. Hvis man ydermere vil sætte arbejds løn til = 0 kr. pr. time, bliver det tabte dækningsbidrag efter maskiner ca. kr. 2.200 kr. pr. ha.

Mange insekter har brug for permanente udyrkede arealer til redebygning, og da de fleste biarter ikke flyver langt efter føden, er det vigtigt at rede- og fødesøgningsområde ligger i umiddelbar nærhed af hinanden. Du kan sørge for både føde og levested til de vilde bier, hvis du afsætter f.eks. ukrante hjørner af marken til permanent natur.

Arealer, der ligger op ad eksisterende naturarealer eller småbiotoper er mest egnede. På den måde øger du sandsynligheden for, at både bier og blomster kan indvandre til det nyetablerede areal. Samtidig bliver det nye areal en slags bufferzone for den eksisterende natur, som skånes for markaktiviteter som gødskning og sprøjtning.

Et eksisterende naturareal kan være en småbiotop, så som et dige eller en mergelgrav, et hegn

eller en remise. Det kan også være naturarealer, med græssende dyr. Det er tillokkende at plante træer og så blomster, hvis man gerne vil hjælpe insekterne på vej. Men faktisk er det ofte både billigere, lettere og bedre for insekterne at afsætte plads og lade naturen indfinde sig helt af sig selv. Et nyt naturareal kan have god gavn af sammenhegning med eksisterende natur, da de græssende dyr vil hjælpe med spredningen af plantearter til det nye areal.

Du kan læse mere om [permanent udtagning af arealer til natur her](#).

Hvis samhegning ikke ønskes kan man i stedet lave 1-2 årlige slet på arealet. Ved udtagning af areal kan det overvejes, om der er mulighed for at benytte det udtagne areal til vendinger, så foragerproblematikken med lave afgrødeudbytter ikke "flytter ud i marken".

VANDLIDENDE LAVNINGER I MARKEN

Fugtige eller våde områder i marken er besværlige at dyrke, og hvis f.eks. gyllevogn eller mejetærsker sidder fast bare én gang, så er indtægten alligevel mistet. Derfor kan det være fornuftigt at overveje at udtage sådanne arealer fra dyrkning.

I dette konkrete regneeksempel ser vi på en mark på 29 ha, som indeholder en lavning, der er fugtig og stejl og dermed svær at færdes i med maskiner med stor arbejdsbredde. Det er relevant at udtage et areal på 0,26, svarende til 0,9% af markens samlede areal, og etablere naturtiltag på arealet.

Arealet har en meget lav dyrkningsværdi grundet lavt udbytte og besværlig færdsel. Der kan derfor forventes neutralt eller positivt økonomiske resultat ved udtagning som i eksemplet ovenfor, idet der spares fulde omkostninger til udsæd, gødning, planteværn, samt delvist omkostninger til maskiner og arbejde.

Udtagning af fugtige, ukurante landbrugsarealer, kan potentielt være et gavnligt tiltag for biodiversiteten på bedriften, da de på sigt kan blive levested for arter knyttet til fugtige habitater.

Udtagning af fugtige arealer kan være mere udfordrende, hvis omkringliggende næringsrige landbrugsområder afleder overflade- og drænvand til arealet. Man kan med fordel skabe en randzone eller dyrkningsfri bræmme omkring arealet for at mindske afvaskning af næringsstoffer. Det er en fordel, hvis arealet ligger i forlængelse af et eksisterende naturområde, da det vil være med til at øge naturindholdet på det udtagne areal. Undgå jordbehandling og gødningspåvirkning, da dette vil påvirke naturindholdet negativt.

HVORDAN HAR VI LAVET BEREKNINGERNE?

I det omfang, at der udtages areal til etablering af naturtiltag på mindre dele af et markareal, hvor resten af arealet anvendes uændret fremadrettet, bliver det relevant at vurdere forhold som:

- Mistet indtjening på udtaget areal
- Gevinst ved højere kapacitet på øvrigt areal
- Gevinst ved synergier mellem naturtiltag og produktion, f.eks. naturlige fjender til skadedyr og forbedrede muligheder for bestøvning og for indtjening på jagt
- Tab som følge af ukrudt, skadevoldere, skygge evt. fra naturtiltag
- Evt. effekt af naturtiltag på jordens værdi

Ang. 1.) kan der regnes på flere niveauer. For at estimere den mistede indtjening på det udtagne areal ud fra anbefales det at vurdere på dækningsbidrag efter arbejde og maskiner (se boks).

Bruttoudbytte (mængde x pris på afgrøden)

-Stykomkostninger (udsæd, gødning og planteværn)

= Dækningsbidrag

-Omkostninger til maskiner og arbejde (det omfatter forrentning & værditab + energi & vedligehold + løn)

= Dækningsbidrag efter arbejde og maskiner

Ved at undlade at dyrke en mindre del af arealet kan der argumenteres for, at man kan vurdere omkostninger til maskiner og arbejde ud fra en marginalbetragtning. I den sammenhæng kan man antage at forrentning & værditab på maskinparken vil være uændrede uanset den marginale anvendelse sker eller ej – og dermed udelade disse fra en beregning. Nogle vil samtidig argumentere for, at lønomkostningen også kan udelades, hvis den sparede tid ikke bruges til andet værdiskabende, aflønnet arbejde. Dermed korrigeres på følgende niveauer i beregningen:

- 1. Mistet bruttoudbytte (mængde x pris på afgrøden)
- 2. Mistet dækningsbidrag (bruttoudbytte minus sparede stykomkostninger)

- 3. Mistet dækningsbidrag efter arbejde og maskiner - korrigeret for
 - 1. fulde maskin- og arbejdsomkostninger (forrentning & værditab + energi & vedligehold + løn)
 - 2. energi & vedligehold + løn (forrentning & værditab antages marginalt = 0)
 - 3. energi & vedligehold (forrentning & værditab + løn antages marginalt = 0)

•

I udgangspunktet sættes de tre delelementer i maskin- og arbejdsomkostninger i gennemsnit til følgende andele (andelene varierer mellem bedrifter):

- Forrentning og værditab (50%)
- Diesel og vedligehold (20%)
- Løn (30%)

De økonomiske effekter af 2) (*Gevinst ved højere kapacitet på øvrigt areal*); 3) (*Gevinst ved synergier mellem naturtiltag og produktion, f.eks. naturlige fjender til skadedyr og forbedrede muligheder for bestøvning og for indtjening på jagt*) og 4) (*Tab som følge af ukrudt, skadevoldere, skygge evt. fra naturtiltag*) medregnes ikke i nedenstående, da de vil være meget afhængige af de individuelle forhold i marken, og i nogle tilfælde kan antages at udligne hinanden.

Ad 5) Der forventes ikke at være nogen effekt på værdisætning af jorden, så længe denne kan inddrages i dyrkning igen. Ved irreversible tiltag kan jordværdien påvirkes negativt ved tabt indtjening på afgrøder, og positiv ved forbedret biodiversitet, herlighedsværdi og jagtmuligheder.